

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Мими Георгиева Стойчева дм,
външен член на научно жури

Относно: Оценка на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.4 „Обществено здраве“, научна специалност „Управление на здравните грижи“

Докторска програма: „Управление на здравните грижи“

Автор: Радостина Иванова Жечева

Форма на докторантурата: самостоятелна докторантура

Катедра: „Здравни грижи“ на Факултет по обществено здравеопазване при Медицински университет Варна

Тема на дисертационния труд: „Медицинската сестра в подкрепа на родители на деца с психични отклонения от 10 до 14 години “

Научен ръководител : проф. д-р Соня Колева Тончева, д.оз.н.

Рецензенти: проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, д.м.н.
проф. Мими Георгиева Стойчева, д.м.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Нстоящата защита на дисертационен труд на тема: „Медицинската сестра в подкрепа на родители на деца с психични отклонения от 10 до 14 години “, разработен от Радостина Иванова Жечева, се провежда по предложение на катедрен съвет на катедра „Здравни грижи“ на Факултет по обществено здравеопазване /ФОЗ/ при Медицински университет (МУ) Варна, утвърдено от Факултетен съвет на ФОЗ/Протокол №141/12.07.2019г. / и Заповед № Р- 109-231/24.07.2019 г. на Ректора на МУ Варна.

Дисертационният труд, авторефератът, научната продукция, приложената документация по цялостната процедура, са в съответствие с изискванията на националната и вътрешноуниверситетска нормативна база за придобиване на ОНС „доктор“, и са в спецификата на съответната научна специалност и професионално направление.

Радостина Иванова Жечева е родена на 19.01.1974г. в гр. Шумен. След завършване на средно образование, през 1999г. се дипломира в Медицински колеж Шумен, специалност „медицинска сестра“; през 2005г. в ШУ „Еп. К. Преславски“ придобива бакалавърска степен по „специална педагогика-логопедия“; през 2008г. в МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“ Варна се дипломира като магистър по „управление на здравните грижи“, през същата година завършва специализация „Семейна медицинска сестра – акушерка“ в МУ Варна. Докторант към Катедра „Здравни грижи”-

на Факултет по обществено здравеопазване при МУ Варна по горепосочената тематика на дисертационния труд. Владее на добро ниво руски и английски езици, притежава педагогически, социални, компютърни, технически умения и компетенции.

Професионалната реализация на Радостина Жечева започва от 2000г. в Община Шумен, Дирекция социални дейности и здравеопазване като професионалист по здравни грижи-медицинска сестра. От 2016г. заема академичната длъжност „асистент“ в Катедра „Здравни грижи“ на Филиал-Шумен при МУ Варна, където осъществява преподавателска дейност в няколко дисциплини по сестрински грижи.

Проявява научна активност, чрез участието си с научни доклади в редица научни конференции. Членува в БАПЗГ; през 2010г. е удостоена със сребърна значка „Медицинска сестра на годината“ от БАПЗГ.

2. Обща оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 201 страници, структуриран е в пет глави онагледен е с 29 таблици, 48 фигури и 5 приложения. В библиографската справка са представени 165 литературни източника, от които 132 на кирилица, 14 на латиница и 19 интернет източника. Изложението на съдържанието е в логическа последователност, стилово и научно-методически издържано.

3. Актуалност и значимост на проблема

Позитвното психично здраве е съществен компонент от общото здравословно благополучие и качество на живот на индивидите и социалните общности. Психичните болести могат да повлияят на възникването, развитието и неблагоприятния изход на редица други заболявания. По данни на СЗО, в световен мащаб близо 450 милиона души са засегнати от психични разстройства, очаква се през 2020 г. психичните разстройства да заемат водещо място, като депресията ще бъде втора причина за инвалидизацията, след исхемичната болест на сърцето. Особено тревожни са данните за прогресията на психичните разстройства в детска и юношеска възраст, поради спецификата на тяхната етиология, симптоматика и значителната трудност за тяхното диагностициране. Тревожните разстройства при децата и юношите засягат около 10% от общата популация. Тежките медико-социални, образователни, икономически рефлексии на психичните болести, изискват комплексен подход за диагностика, лечение, грижи и услуги за психично болните, нуждаещите се и тяхното близко обкръжение, който се превръща в качествено нов интегрален подход за активно взаимодействие на всички институционални, професионални, обществени нива.

В контекста на тази значимост, изхождайки от иновативната политика на СЗО за формиране на терапевтично отношение, в частност чрез внедряване на дългосрочни хуманни сестрински грижи към психично болните, докторантката ас. Радостина Жечева поставя акцентите в настоящият

дисертационен труд върху необходимостта от иновативни подходи в сестринския процес и сестринските грижи в подкрепа на родители на деца с психични отклонения от 10 до 14 години. Поради недостатъчните проучвания, тя разработва и предлага собствен методичен социологичен инструментариум и теоретико-емпирични анализи за установяване на съществуващите проблеми, обосноваване необходимостта от неотложни промени, както и иновативен алгоритъм и насоки за усъвършенстване философията, специализираната подготовка, организацията и полагането на сестрински грижи.

Това безспорно потвърждава актуалността, значимостта и дисертационността на избора на тематиката и на дисертационния труд.

4. Характеристика на структурираните части на дисертационния труд

Въведението акцентира върху мотивацията за избор на тематиката на изследването, в контекста на медико-социалната значимост и обосновка на проблематиката.

В Литературния обзор, въз основа на проучените литературни източници, както и от собствената образователно-професионална опитност на докторантката, е направен теоретико-концептуален обзор и анализ на състоянието на психичното здраве и развитието на психичните заболявания при възрастни, деца и юноши на международно, европейско и национално ниво. Разгледана е структурата, организацията и кадровата обезпеченост на съществуващата национална система за детско-юношески психиатрични грижи, с очертаните недостатъци и предвидените иновационни промени, произтичащи от Национална програма за психично здраве 2017-2023 г. Акцентирано е още на влиянието на семейната среда върху психично болни деца, както и на въздействието на психично болни деца върху родителите и семействата им. В контекста на провеждащата се деинституализация на психично болните, аргументирано е очертана необходимостта от прилагане на дейности за ресоциализация, реинтеграция, реформа в системата за социално подпомагане, разкриване на алтернативни структури за интегрирани психиатрични грижи и услуги. В тази връзка е споделен опита на някои Европейски страни и България за процесите на деинституализация, за организацията и законово-нормативната обезпеченост на интегрирани психиатрични грижи и услуги, включително и на алтернативни такива, с обосноваване на иновативните роли, функции и дейности на медицинските сестри в тях.

Направените концептуални и критични анализи в литературния обзор, както и **генерализираният извод** за отсъствието на българската медицинската сестра в мултидисциплинарния екип за интегрирани грижи за деца от 10 до 14 години с психични отклонения, всъщност провокира докторантката към задълбочено проучване на проблема и я мотивира за избора на тематиката на дисертационния труд.

В Глава втора, въз основа на актуалността и значимостта на избраната проблематика и обстойния литературен обзор, прецизно са определени и формулирани **целта** на дисертационния труд: “Да се проучи ролята на медицинската сестра и нейните компетенции за оказване на подкрепа на родители и деца с психични отклонения от 10 до 14 години, с оглед оптимизиране на структурата на РЦПППО, чрез разкриване на Сестрински отдел и се предложи Алгоритъм, приложим в сестринската практика“ и свързаните с нея **8 основни задачи**. Предложени са две **работни хипотези**, визиращи усъвършенстване компетенциите и професионализацията, увеличаване автономността на българските медицински сестри за пълноценната им реализация в интегрирани и дългосрочни психиатрични грижи и услуги, в частност и за оказване на подкрепа на родители и деца от 10 до 14 години. В тази връзка са конкретизирани обектът, предметът, логическите и техническите единици, признаците на научното изследване, проведено през май 2018 г. - юни 2019 г. **Анкетирани са общо 350 лица**, разпределени в четири групи: медицински сестри, работещи в психиатрични болници за лечение на деца в гр. София, Варна, Търговище, Шумен; медицински специалисти/медицински сестри/, работещи в училищен здравен кабинет в общини Шумен и Варна; родители на деца от 10 до 14 години с психични отклонения, посещаващи Регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование/РЦПППО/ в гр. Шумен и Варна; експерти, преподаватели, лекари-психиатри, главни медицински сестри в детски психиатрични клиники в гр. София, Варна, Търговище, Шумен. За всяка група респонденти е изработена отделна специализирана анкетна карта/Приложения 1,2,3,4/, включваща различни по брой и естество изследвани признаци, определянето на които са пряко свързани и произтичат от целта, задачите и двете работни хипотези. За набиране на информацията, интерпретация, анализ и презентиране на данните и резултатите, умело са подбрани и приложени документален, социологически, статистически методи и експеримент.

В Глава трета е извършен подробен експериментален критичен анализ и оценка на получените резултати, следващи последователността на изследователските задачи и специфичните за всяка респондентска група признаци, а също така сравнителен анализ и оценка на резултатите по някои изследвани признаци. Данните са богато онагледени таблично, графично и с 4 броя приложения.

Ще маркираме някои по-обобщени резултати по изследваните признаци:

- две трети от медицинските сестри от психиатричните клиники-88% и 76% от медицинските сестри от училищен здравен кабинет са посочили, че родителите на деца с психични отклонения се нуждаят от обучение ;

- мнението на родителите за необходимост от обучение на родители с деца с психични отклонения е категорично положително- 94% от анкетираните родители считат, че тяхното обучение е „задължително“.
- три четвърти от медицинските сестри-80% от психиатричните клиники смятат, че родителите биха приели обучение, което може да предостави медицинска сестра ;
- 80% от групата на експертите, преподавателите, ръководните медицински сестри почти еднозначно и много убедително считат, че медицинските сестри, които работят в областта на психиатричните грижи имат нужда от обучение ;
- според мнението на двете групи медицински сестри -92%, „доброто взаимоотношение с родителите“ оказва влияние върху удовлетвореността им от здравното и социалното обслужване, и повишава доверието им към медицинските сестри;
- 57% от родителите посочват, че „придобиване на умения за самостоятелност“ като насока за обучение на семействата на деца с психични отклонения ,второ място -40% заема „обучение в общуване“, трето място - 34% - „приобщаване към училищната среда“;

Глава четвърта е посветена изцяло на иновативните виждания, предложения, методически разработки на докторантката ас. Радостина Жечева. В контекста на действащите закони, нормативи и добри практики в европейски и международен мащаб относно автономността на сестринската професия и осигурените възможности за пълноценна професионализация и реализация във всички сфери на здравеопазването, както и от крайно незадоволителния професионален статус и статут на българските медицински сестри, **дисертантката предлага конкретен концептуален модел на иновативната роля, функции, компетенции на психиатричната медицинска сестра**, позволяващ ѝ да осигурява дългосрочни специализирани, хуманни, качествени и легитимни здравни грижи за лица с психични отклонения. **Представя изключително аргументирано оригинална собствена разработка на Сестрински отдел към съществуващите в България РЦПППО/Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващо образование/. Моделът съдържа концептуална обосновка, почиваща на идеята за „грижа ,фокусирана върху детето“, чрез създаване на мултидисциплинарни екипи, в които основополагащи и координиращи функции се определят на психиатричната медицинска сестра, а болните деца и техните родители ще бъдат активирани и мотивирани да се чувстват като неразривна част от екипа. Моделът е презентирани теоретично и графично, като са конкретизирани организационната му структура, функции и дейности, както и професионалните компетенции, отговорности и възможните дейности на работещите в него психиатрични медицински сестри, в помощ на родители на деца с психични отклонения от 10 до 14 години. Предвижда се в новия Сестрински отдел, психиатрич-**

ните медицински сестри да изпълняват интегрирани и иновативни за страната ни сестрински практики, което би било възможно, в резултат на бъдещата им многоаспектната и специализирана професионална подготовка и квалификация. За целта са разработени **план за сестрински грижи/Приложение № 5/ и примерна длъжностна характеристика на медицинска сестра**, с бъдеща реализация в Сестрински отдел на РЦПППО.

Предложен е иновативен авторов **Алгоритъм за поведение на медицинската сестра при работа със семейства на деца с психични отклонения от 10 до 14 години**, съдържащ принципи, групирани дейности, специфични дейности, конкретни дейности на медицинската сестра в Сестрински отдел на РЦПППО.

Направените анкетни проучвания от дисертантката, показват изключителна подкрепа на респондентите, относно необходимостта и полезността на Сестрински отдел в Центровете и регламентираното участие на медицинските сестри в тях:

- 88% от експертите, 84% от родителите, 82% от медицинските сестри от училищни кабинети и 72% от медицинските сестри от психиатричната практика потвърждават, че предлаганите медико-социални грижи и услуги в РЦПППО биха били търсени от родителите на деца с психични отклонения, ако в тях работят медицински сестри;
- почти 100% от експертите и 95% от медицинските сестри от двете респондентски групи считат, че родителите и близките на деца с психически отклонения от 10 до 14 години имат нужда от оказване на психологична помощ за преодоляване на трудностите;
- като „много важно“ медицинските сестри и от двете групи -77% посочват „усъвършенстване правилата на добрата сестринска практика“ и „промени в законовите уредби, даващи право на медицинските сестри да сключват договори с НЗОК“ като полезни за преодоляване трудностите в работата им с деца с психически отклонения и техните родители;
- графично са представени очакваните ефекти от представения алгоритъм относно дейността на психиатричната медицинска сестра при „грижа, фокусирана върху детето“, отнасящи се към качествените аспекти на сестринските грижи ;
- приложен е експериментален „казус“ ,изследващ готовността на сестрите да посъветват родителите относно образователните и медико-социалните грижи за деца с психически отклонения в изследваната възрастова група.

Присъединявам се към авторовата самооценка на **приносите**, които бих класифицирала като научно-теоретични, научно-фундаментални, научно-методични и практико-приложни. **С изключителна оригиналност се отличават:**

- първото по рода си в нашата страна обстойното проучване ,сравнителни и критични анализи на системите и практиките за психиатрични грижи и подкрепа на родители на деца с психични отклонения от 10 до 14 години

,с изясняване ролята на медицинската сестра,с разработения за целта и приложен изследователски инструментариум;

- разработеният и предложен Модел за същността,структурата и функционирането на Сестрински отдел към РЦПППО, определено ще допринесе за извършването на структурно-административни,организационни и законово-нормативни иновации и оптимизации в национален мащаб на модела и системата за прилагане на дългосрочни и интегрирани психиатрични и медико-социални дейности ,грижи и услуги и оказване подкрепа за деца с психични отклонени и техните семейства;

- предложеният Алгоритъм за поведение на медицинската сестра, разработените примерна длъжностна характеристика и план за сестрински грижи на медицинската сестра,с бъдеща реализация в Сестринския отдел на РЦПППО,са от изключителна полезност за изработване на национален стандарт за психично сестринство, за повишаване качеството на психиатричните грижи ;

- предложените иновативни методически концептуални разработки и инструментариум са необходими и полезни за базисното и перманентно обучение и квалификация на здравните професионалисти , мениджъри,експерти и обучаващи.

Авторефератът в обем от 75 страници А5 ,разработен съобразно методическите изисквания, представя аналитично и онагледено в синтезиран вид цялостното съдържание на изложението. Във връзка с дисертационния труд е представен списък с 4 научни публикации.В една от тях дисертантката е самостоятелен автор,а в три е първи автор.

В Заключение , бих обобщила, че дисертационният труд и публикациите, свързани с него,се отличават с медико-социална,организационно-управленска и образователна тематична актуалност,с научно-теоретична и методическа задълбоченост и прецизност, с приносна значимост,с практическа приложимост, и са в пълно съответствие с профила и спецификата на изискванията за придобиване на ОНС“доктор“ в съответната научна специалност и професионално направление.

Гореизложеното ми дава убедеността да оценя положително разработения от асистент Радостина Иванова Жечева дисертационен труд на тема,„Медицинската сестра в подкрепа на родители на деца с психични отклонения от 10до14 години ” и да предложи на членовете на уважаемото научно жури да гласуват положително за присъждането на образователна и научна степен „доктор” в научна специалност „Управление на здравните грижи”, професионално направление 7.4.“Обществено здраве“, област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“.

10.08.2019г.

Рецензент:
(проф. Мими Стойчева д.м.)